

Edebiyatımızın yüz akı Adnan Binyazar

Adnan Binyazar, romanları, denemeleri, öyküleri, incelemeleri, halk kültürü konusunda kapsamlı çalışmaları, tertemiz Türkçesi, yalın ve incelikli, duyarlı anlatımıyla edebiyatımızın yüz aklarından olan yazarımız. Mütevazı kişiliği, usta edebiyatçılığıyla birleşince insanda “İyi ki varsınız, iyi ki yazıyorsunuz” duygusu uyandırıyor.

Fotoğraf: Kaan Sağanak

Binyazar 7 Mart 1934 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlköğrenime ancak 14 yaşında başlayabildi. Dicle Köy Enstitüsü'nde başladığı eğitimini Gazi Eğitim Enstitüsü'nde sürdürdü. Türkiye'nin çeşitli öğretmen okullarında, Hacettepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Basın Yayın Yüksek Okulu, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Kültür Bakanlığı gibi pek çok kurumda görev yaptı. 1981 yılında Berlin Eğitim Senatosu'nun çağrısı üzerine Berlin'e gitti. Incilâ Özhan'la birlikte altı ciltlik Türkçe/Dil ve Okuma Kitabı'nı hazırladı. İsveç ve İsviçre'de öğretmen yetiştirme projelerinde görev yaptı.

Binyazar, Masalını Yitiren Dev adlı anı romanında çocukluk dönemini, bu dönemin insanlarını anlattı. Ölümün Gölgesi Yok adlı romanında eşine duyduğu sevgiyi, yaşadığı sevdâyı dile getirdi. Bu roman 2005 Orhan Kemal Roman Armağanı'na, 2011 yılında da (on yılın en iyi romanı sınırlamasıyla) Ebubekir Hazım Tepeyran Roman Ödülü'ne değer bulundu. Başlıca eserleri Ağıt Toplumu, Ayna, Dede Korkut, Duyguların Anakarası, Halk Anlatıları, Kan Turalı, Kerem ile Aslı, Yaralı Mahmut, On Beş Türk Masalı, Ozanlar/Yazarlar/Kitaplar, Şairin Kedisi, Şah Mahmet, Bozkır Aydınlığında Aşk, Toplum ve Edebiyat (2010 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü), Kültür ve Eğitim Sorunları, Atatürk Yolunda 40 Yıl, Aşık Veysel, Türk Dilinde 25 Ünlü Eser, Ardında Leke Bırakmamalı Sevgi'dir.

Masalını Yitiren Dev adlı anı romanınızda ‘Köy Enstitüsü’ adlı bir bölüm de var. Siz hem köy enstitüsünde okudunuz hem de enstitünün kapatılışına tanıklık ettiniz. Bizlere köy enstitüsü nedir, kuruluş amacı neydi, eğitimi nasıldı, size kazandırdıkları ve kapatılış hakkında neler söylersiniz?

Köy Enstitüleri köyde yaşayan insanımıza eğitim kapısını aralamıştır. Amaçları arasında Türkiye'nin öğretmen açığını kapama da vardı. Enstitüler bir bakıma, Atatürk'ün “Köylü efendimizdir” sözünü eyleme dönüştürme girişimidir. Bu da ancak, köylünün gerçeğine uygun bir programla gerçekleştirilebilirdi. Köyden gelen öğrenci, belli teknikleri öğrenip kendini bilgiyle donattıktan sonra o birikimi köyde uygulamaya sokacaktır. Enstitüde iş içinde eğitim anlayışı egemendi. Kuramsal bilgiyle uygulamalı beceriler birbirini tamamlayacaktı.

Köy Enstitüleri 1940'ta kuruldu. Altı yıl sonra,

1946'da enstitülere yönelik politik tartışmalar başladı. 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti, Köy Enstitülerini kapatmanın yolunu aramış, 1950 yılında da enstitüler ilköğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Kapatma, mecliste yer alan toprak sahiplerinin, köy ağalarının, bağnaz dincilerin baskısıyla gerçekleşmiştir. Önemli nedenlerden biri de, iktidarların kendilerine uygun öğretmen yetişmesini amaçlamalarıdır. Onun yerine özgür, bağımsız düşünceli insanlarla karşılaşmaları, politikalarını değiştirmeye yol açmıştır. Oralar kapatıldıktan sonra, bilindiği gibi, çağdaş eğitimin yönü dinci eğitime kaymış, bugün bilimsel kurumlarda, okullarda nerdeyse Darwin kuramının tartışılmasından korkulur olmuştur. Bir ülkenin eğitimi yönünden bundan acı ne olabilir?..

Hep merak ettiğimiz bir soru var, köy enstitüleri kapatılmasaydı ülkemiz bugün nasıl olurdu?

Cumhuriyet yalnızca bir rejim değişikliği değildi, aydınlanma devrimiydi. Batı nasıl aydınlanmış, aydınlanma devrimiydi. Batı nasıl aydınlanmış, kültürel alanlarda bunu nasıl başarmış? Amaç aydınlanmanın gelişim dönemlerini araştırıp, Türkiye'yi bir kültür varlığı olarak dünyadaki yerine oturtmaktı. Köy Enstitüleri, eğitim alanında aydınlanmayı, halkın da toplumsal katılımıyla gerçekleştirmek için kurulmuştur. Oysa günümüzde, katılım bir yana, din ve siyaset yozlaştırıcı yönde bir baskı aracına dönüştürülerek, toplumsal dayanışma parçalanıp ayrıştırılıyor. Köy Enstitüleri kapatılmasaydı köyler yerinde kalkınacaktı, büyük kentlerin kıyı bölgeleri, kültür yozlaşması içinde bunalıma giren insanlardan oluşmayacaktı.

Dedeniz ve nineniz sizin için çok önemli; onlardan neler öğrendiniz, üretkenliğinize yansımaları nasıl oldu?

Neneme hiçbir zaman “nine” diyemedim. O nedenle “nene” unvanını yeğleyeceğim. Babam bizi bırakıp gittiğinde annem 23 yaşında, şefkate doymamış bir kadındı. Şefkate doymayanın şefkati de olmuyor. Nenem bana şefkat kucağı oldu. Nereye giderse beni yanında götürürdü. O esintili tarla yollarında, bağda bahçede mırıldandığı ince ezgiler duyarlığımı besledi, bana yaşamının soluğu oldu. Okumamış yazmamış yaşlılara “cahil” der geçeriz. Oysa erdem onların temiz dillerinin ucundadır.

Dedemi bir kez gördüm. Yalnızca bir saat! Beş

Diş Hekimi
Nilgün Onarıcı
nonarici@hotmail.com

yaşındaydım. Beni sigara almaya gönderdi. Elime de büyücek bir para verdi. Sigarayı alıp geldikten sonra, “Aferin, hem sigarayı doğru almışsın, hem paranın üstünü tam getirdin” dedi. Sanırım güven duygumun temelinde dedemin bana güven veren bu sözü yatıyor...

“Sevgi onsuz olmamayı göze almaktır” diyorsunuz. 2005 yılı Orhan Kemal Roman Ödülü’nü kazandığınız Ölümün Gölgesi Yok adlı romanınız adeta eşinize adanmış bir ağıt. Böylesine derin sevmek, evlenmek üzerine neler söylersiniz?

Sevmeyi, “onsuz olamama duygusu” olarak algılıyorum. Bu duyguyu sürekli büyütmedikçe evlilik, çıkara dayanan, zamanla alışkanlığa dönüşen iş üleşimi birlikteliği olur. Oysa değişkenliğe açık kapı bırakmayan alışkanlık kötü bir hastalıktır.

Gün geçtikçe de hayatı tekdüzeleştirir. Eş, yalnızca ona yönelik derin bir sevgiyle sevimli. Vurguladığınız gibi, öyle bir sevgiden sonra yaşamak ağıta dönüşüyor.

Köy enstitülü bir aydın olarak ‘Aydınlanma’ kavramını nasıl yorumluyorsunuz ve ülkemiz aydınlanma tarihi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Aydınlanma, düşüncemizi, duygumuzu, irademizi başkalarının kullanımına bırakmama bilincidir, yetkinliğidir. Çevremize bakalım, kim buna uycak kadar cesur? Türkiye tek beyinle düşünüyor. Bunu da en çok şairin dediği gibi aydın sayılan “diplomalı cahiller” yapıyor. Bu, giderek toplumda biat kültürünü egemen kıldı. Şike olayında tek kişi sesini çıkarınca, ayrı görüşte olanlar anında ağız değiştirdi. En üst düzeydekilerin demokrasi anlayışı bu! Oysa ancak “kendi olmayı bilen” adamın aydınlığından söz edilebilir.

Halk edebiyatını günümüze taşıyan bir isimsiniz. Halk anlatılarını etkileyici kılan nedir?

Günümüz edebiyatı, halk anlatıları estetiğiyle beslenmedikçe bize yabancı kalacaktır. Ninnilerden deyişlere halk ruhu genlerimize yerleşmiştir. Yaşar Kemal’in kökü, Dede Korkut öykülerinden ağıtlara, deyişlere, dengbej anlatılarına, Karacaoğlan’ın sevdalı sözlerine dayanmasaydı onun evrenselliğinden söz edilebilir miydi? Gendeki bozulmaların bedeni etkilediği gibi, söylem yabancılaşması da toplumun anlatısında yaralar açıyor. Kendi edebiyatımız yerine yabancı edebiyatlara yönelmemizin nedeni budur. Nobelci Orhan Pamuk’a bakalım, reklam koşullamalarına aldanıp kitabını alanlar oluyor. Ama onu sonuna değin getiren binde bir! Ne yapsın, o da, “Beni yabancılar okuyor” diye avutuyor kendini... Oysa halkının yazarı olmayan başka bir halkın yazarı olamaz.

Kan Turalı adlı kitabınızdan bahsedermisiniz? Gerek bu kitap, gerek Dede Korkut ve öbür halk anlatısı kitaplarınızın gördüğü ilgi nasıl?

“Kan Turalı”, Dede Korkut Kitabı’nın 12 öyküsünden biridir. Çocuklar için yeniden biçimleyip yazdım. Çok ilgi gördü. Sanırım elli kez basılmıştır. Halk Anlatıları adlı incelemem de çok aranıyor. Yaşar Kemal bir romanının başında, “En büyük

zekâ, halkın zekâsıdır” der. Dilsel birikimler bunu doğruluyor. Halk kaynaklarına yönelişimin önemli nedenlerinden biri budur. 1972 yılından beri hep bütünleyerek geliştirdiğim Dede Korkut Kitabı anlatı kültürümüzün temel kaynağıdır. Onu Dresden Devlet Kitaplığı’nda ziyaret edenlerden biri de ben oldum. Türkülere gelince; bir gün Server Tanilli’yle Berlin’de bir konserdedik. “Belki bin yıldır bu türküler böyle okunuyor. Oysa Batılı bes teciler nice büyük eserler yaratarak aydınlanmanın yolunu açmıştır” demişti. Yeri ışık olsun...

Türkülerimiz, halk edebiyatımız ve günümüzle ilişkileri konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bunu yukarıda Yaşar Kemal’i örnek göstererek bir ölçüde yanıtladığımı sanıyorum. Ama şunu tekrar vurgulamak isterim. İnce Memed’in birinci cildini okumakla yetiniyoruz. Oysa her ciltte halk birikimleri ayrı boyutlarda gelişir. Dördüncü ciltte doruğa varır. Yaşar Kemal’in romanlarını evrenselleştiren halk birikimleridir. Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan Dede Korkut’un giriş incelemesinde bunun nerelere vardığını göstermeye çalıştım. Nâzım Hikmet’ten Orhan Veli Kanık’a, Cahit Külebi’ye, Hilmi Yavuz’a, Ülkü Tamer’e, Refik Durbaş’a, hatıta Cemal Süreya’ya, bu birikimlerin belirgin etkilerini görürüz. Böylece, halk anlatısının evrildiğinin belirgin örneklerini vererek, “Günümüzden, modernizmden geleceğe bir halk anlatısı evrilebilir mi?” sorunuzun da yanıtını vermiş oluyorum.

Türk Dili’nin yüz aklarından birisiniz. Günümüzde oluşan sms, facebook dili hakkında ne düşünüyorsunuz? Türkçemizin korunabilmesi için sizce neler yapılmalı?

Teknik dilin yayılmasının önüne geçilebileceğini sanmıyorum. Dilleri buna karşı korumak da nerdeyse olanaksız. Söзде Türk Dil Kurumu var ülkemizde, nelerle uğraştığına bir bakın! Almanca gibi yerleşik bir dilde bile bu başarılamazken, dışarıya özentili dillerde buna bir yol bulunabileceğini düşünmek hayaldir. Kardeşim, “Kşm” biçiminde yazıldığına göre, sanırım sözcüklerde artık ünlü seslerin yeri olmayacaktır. Bu, kötümserliğe kapılmayı gerektirmez. Şiir, roman, öykü, deneme, bilim, sanat dilimizdeki gelişmeler bizi umutlu kılmaya yetecektir.

Berlin’deki yaşamınız, çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz, bu ülkede yaşayan Türkler ve neo-nazizm hakkında neler söylemek istersiniz?

Orada yaşayan Türk çocuklarının Türkçe kitaplarını yazmak üzere Berlin’e gitmişim. Orada bir ilişkiler ortamı edindim. Şimdi, yılda iki kez sağlık kontrolleri için gidiyorum Berlin’e. 1960’ta Almanya’ya giden ilk kuşak her gün biraz daha azalıyor. Kalanların çoğu da ya hastalıklı ya sakat... Ondan sonraki kuşak, işini kurmuş, oranın bir parçası olmuş. Sonrakiler için ise yabancı olan Almanya değil, Türkiye. Yalnız, son kuşak, entelektüel kültürden çok altkültürün etkisi altında gittikçe yozlaşıyor. Uyuşturucu yayılımında, çete oluşumunda bunun etkisinin olduğu kanısındayım.

Alman devleti bu konuda çok duyarlı olmasına karşın, Almanya’da Neo-nazizmin hortlamasından her an kuşku duyulur. Ekonomide denge bozukluğu, işsizliğin artması bunu körükleyebilir. Örgütlenip teröre dönüşmediği sürece buna tehlikeli bir akım gözüyle bakmamak gerekir. Ama Türklerin de bu konuda uyanık olup önlem almalarını önerbilirim.

Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu’nda görev yapan biri olarak, bu kurumların günümüzdeki çizgisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Türk Tarih Kurumu’nda memur olarak çalıştım. Fazla söz söyleyecek durumda değilim. Oysa Atatürk’ün kalıtıyla (miras) 1932’de kurulan Türk Dil Kurumu’nun yönetiminde bulunanlardan biriydim. Kenan Evren faşizminden önce TDK özerk bir kurumdu. 1983’te devlet kurumuna dönüştürüldü. Şimdi devlet işleri nasıl yürütülüyorsa TDK’da da yöntem değişmiyor. Kurumun olanaklarından en yakınlar yararlanıyor. O yüzden de nerdeyse ev ödevi içerik ve oylumundaki kitaplar basılıyor. Köklü hiçbir çalışma yok. İnternet olanaklarından yararlanarak yapılan aldatmacaların da bir işe yaradığı kanısında değilim. Önceleri binlerce abonesi olan aylık “Türk Dili” dergisinin adı bile anılmıyor. Oysa “Türk Dili”, özel sayılarıyla bir zamanların en inanılır başvuru kaynağıydı. ■